

O Kujawach, Pomorzu i nie tylko

W tym miesiącu proponujemy numer „Mówią wieki w szkole” w nieco zmienionej, bo dwuczłonowej, formie. Przyczyną jest temat wiodący bieżącego numeru — historia regionu kujawsko-pomorskiego. Prezentujemy m.in. ofertę edukacyjną przygotowaną dla uczniów różnego typu szkół przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Warto zwrócić uwagę na wybór źródeł, które opowiadają o jednym z najbardziej dramatycznych momentów w dziejach Bydgoszczy, jakim była tzw. krwawa niedziela. Te materiały oraz propozycje zadań mogą pomóc w przygotowaniu ciekawej lekcji na temat polsko-niemieckiej historii, zwłaszcza w kontekście interpretacji, pamięci i sporów o nią.

Prócz tematów regionalnych tradycyjnie przedstawimy analizę wdzięcznego źródła historycznego, jakim jest karykatura, oraz kolejne zadanie w ramach Szkolnej Ligi Historycznej. Szczególnie polecamy głos nauczycielski na temat przedmiotu historia i społeczeństwo. Zachęcamy nauczycieli, uczniów, rodziców i wszystkich obserwatorów systemu edukacyjnego do dzielenia się refleksjami na temat zmian zachodzących w polskiej szkole. Opinie prosimy nadsyłać na adres redakcji z dopiskiem HiS.

Wojciech Kalwat,
redaktor naczelny „Mówią wieki w szkole”

**SZKOLNA LIGA
HISTORYCZNA**

Zrealizowano
w ramach Programu
Operacyjnego
„Patriotyzm Jutra”

**PA
TRIO
TYZM
JUTRA**

Zadanie III – Historia jest ważna!

Ślady przeszłości możemy odnaleźć na każdym kroku. Wypada się zastanowić, czy historia posiada taką rangę, na jaką zasługuje. Co zrobić, by nie odżywała tylko przy okazji wielkich, okrągłych rocznic czy świąt narodowych? Jak uczyć ojczyźnych dziejów, by sprawić, żeby historia była ważna dla większej liczby Polaków niż obecnie? Zadaniem

uczestników Szkolnej Ligi Historycznej jest zaprojektowanie plakatu, ogłoszenia w prasie bądź spotu reklamowego, który zachęca do pogłębiania i popularyzacji wiedzy historycznej oraz nauki historii. Wykorzystajcie hasło „Historia jest ważna!”. Uczestnicząc w uroczystościach Święta Niepodległości lub tylko je oglądając, zastanówcie się, co wy zrobilibyście,

by zaproponować bardziej atrakcyjną formułę obchodów tej niezwykle ważnej dla nas rocznicy. Pamiętajcie o uzasadnieniu wypowiedzi. Do konkursu zapraszamy także tych, którzy nie biorą udziału w rywalizacji w ramach Szkolnej Ligi Historycznej. Atrakcyjne nagrody czekają.

Wojciech Kalwat
komisarz Szkolnej Ligi Historycznej

DOM DZIENNIKARZA ZAPRASZA DO KAZIMIERZA DOLNEGO NAD WISŁĄ

Dom Pracy Twórczej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich w Kazimierzu Dolnym jest atrakcyjnie położony na Górze Małachowskiego, w samym środku Kazimierskiego Parku Krajobrazowego.

Naszym gościom oferujemy: noclegi, smaczne i zdrowe posiłki, relaks, rekreację, dobrą zabawę.

Organizujemy: konferencje, szkolenia, sympozja, warsztaty, imprezy integracyjne, bankiety, grille i ogniska, zwiedzanie okolicy, gry i zabawy terenowe, rejsy statkiem po Wiśle.

Mamy 130 miejsc noclegowych (pokoje z łazienką, telewizorem, telefonem, dostępem do internetu),

sale konferencyjne z zapleczem multimedialnym, restaurację z ogródkiem, barek, studio zdrowia i urody, sad, ogród, parking na 100 miejsc.

Kontakt:

Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
– Dom Pracy Twórczej
24-120 Kazimierz Dolny,
ul. Małachowskiego 17,
tel. +48/081 881-01-62, fax. +48/081 881-01-65,
e-mail: info@domdziennikarza.com
więcej informacji: www.domdziennikarza.com

Historia i społeczeństwo

Refleksje po pierwszym roku realizacji

Od 1 września 2013 roku uczniowie drugich, a od początku tego roku szkolnego także trzecich klas liceum ogólnokształcącego i technikum, którzy nie wybrali zajęć z historii na poziomie rozszerzonym, obowiązkowo uczęszczają na przedmiot uzupełniający – historia i społeczeństwo. Jesteśmy po roku jego nauczania, zatem warto pokusić się o refleksję nad założeniami programu, sposobami jego realizacji oraz osiągniętymi celami.

P przedmiot historia i społeczeństwo jest skierowany do uczniów zainteresowanych raczej naukami ścisłymi niż humanistycznymi. W dodatku jego nazwa jest taka sama jak nazwa przedmiotu, który uczniowie pamiętają z klas cztery – sześć szkoły podstawowej. Potrzeba nie lada wysiłku, by przekonać do niego młodych ludzi.

Według podstawy programowej celem zajęć z historii i społeczeństwa jest *poszerzenie wiedzy z zakresu historii z elementami wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze, pokazanie uczniom, że wiedza humanistyczna może stanowić klucz do rozumienia świata współczesnego i pomaga w autoidentyfikacji w świecie, a także utrwalenie pozytywnej postawy wobec przeszłości – gotowości do podjęcia dziedzictwa*. Bez wątplenia są to cele ambitne. Na ich osiągnięcie nauczyciel ma w założeniu 120 godzin lekcyjnych w całym cyklu kształcenia,

czyli najczęściej dwie godziny tygodniowo przez dwa lata, począwszy od klasy drugiej szkoły ponadgimnazjalnej. Należy jednak podkreślić, że w przypadku liceum ogólnokształcącego na realizację przedmiotu w klasie maturalnej nauczyciel ma mniej niż 60 godzin ze względu na kończący się wcześniej rok szkolny.

JAKIE WĄTKI WYBRAĆ?

Na zajęciach należy zrealizować przynajmniej cztery wątki tematyczne (omówić wybrany temat we wszystkich epokach historycznych) bądź epokowe (omówić wszystkie zaproponowane w podstawie programowej tematy w zakresie wybranej epoki historycznej). Podstawa programowa podaje dziewięć wątków tematycznych i pięć epokowych, przy czym jedynym obowiązkowym jest „Ojczysty panteon i ojczyste spory”. Nauczyciel może też zaproponować realizację własnego wątku tematycznego. Z tej możliwości warto skorzystać, ponieważ uzgodnienie wraz z uczniami wątku tematycznego oraz poszczególnych zagadnień poruszanych w jego ramach może być dla nich atrakcyjne i motywujące.

Pierwsze podręczniki, które były gotowe przed 1 września 2013 roku, służyły do realizacji obowiązkowego wątku „Ojczysty panteon i ojczyste spory”. Zapewne dla większości nauczycieli oznaczało to, że od niego zaczęła nauczanie historii i społeczeństwa. Ponieważ podstawa programowa nie precyzuje, ile czasu należy poświęcić na poszczególne wątki tematyczne czy epokowe, a także ze względu na zna-

czenie jedynego obowiązkowego wątku, przynajmniej część nauczycieli przeznaczyła na realizację „Ojczystego panteonu” więcej miejsca niż na inne wątki (nawet cały rok szkolny). To sprawiło, że przed nieuchronnym dylematem, które wątki wybrać, można było stanąć już po nabyciu jakiegoś doświadczenia w realizacji programu. Wydaje się, że łatwiejsze i korzystniejsze dla ucznia są wątki tematyczne omawiane w ujęciu chronologicznym, ponieważ skupiają jego uwagę na wybranej tematyce i ukazują lepiej znaczenie ciągłości historycznej.

Naukę historii i społeczeństwa warto rozpocząć od realizacji wątku obowiązkowego, który stwarza okazję do dobrego ugruntowania i poszerzenia nabytej w gimnazjum i pierwszej klasie liceum lub technikum wiedzy o dziejach ojczystych. Jest to niezwykle istotne dla kształtowania postaw patriotycznych i obywatelskich oraz samoidentyfikacji młodych ludzi.

Chociaż przedmiot nazywa się historia i społeczeństwo, w praktyce niejednokrotnie okazuje się, że jest on realizowany przede wszystkim jako historia. Mimo że w podstawie programowej jest mowa jedynie o elementach wiedzy o społeczeństwie i kulturze, warto pomyśleć o wyborze wątków, które będą sprzyjały poszerzaniu wiadomości i rozwijaniu umiejętności z przedmiotu wiedza o społeczeństwie. Jest to tym bardziej istotne, że uczniowie, którzy nie wybierają wiedzy o społeczeństwie na poziomie rozszerzonym, kończą naukę tego przedmiotu w pierwszej klasie. A przecież już niedługo na-

będą prawa obywatelskie, korzystanie z nich wymaga zaś świadomości obywatelskiej. W tym kontekście warto pomyśleć o wątku „Rządzący i rządzani”, który niewątpliwie sprzyja edukacji obywatelskiej. Treści związane z wiedzą o społeczeństwie znaleźć można także we wszystkich pozostałych wątkach tematycznych.

CZEGO I JAK UCZYĆ?

Jak stwierdzają autorzy podstawy programowej, treści nauczania historii i społeczeństwa *wydobywają poszczególne wątki dziedzictwa kulturowego, ważne z perspektywy współczesnej [...]. Szczególnie zalecać jest szerokie uwzględnianie problematyki ojczyznej i regionalnej.* W nauczaniu tego przedmiotu warto odejść od przekazywania wiedzy encyklopedycznej na rzecz rozwijania umiejętności myślenia historycznego, krytycznej analizy źródeł, oceny wydarzeń i postaci historycznych oraz dyskusji nad interpretacjami historycznymi. Trzeba jednak mocno podkreślić, że tych umiejętności nie da się rozwijać bez jednoczesnego lub uprzedniego przyswojenia sobie przez ucznia faktów historycznych, i to na odpowiednim poziomie.

Wiele tematów zwykle ujmowanych podręcznikowo (np. „Ustrój Rzeczypospolitej w XVI i XVII wieku”, „Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego”) można przeformułować tak, aby temat

stanowił jednocześnie problem do rozwiązania i nie pozostawiał uczniów obojętnymi wobec omawianych zagadnień (np. „Demokracja szlachecka – źródło potęgi czy upadku Polski?”, „Stanisław August Poniatowski – bohater czy zdrajca?”). Niektóre tematy, zwłaszcza te będące źródłem wielu ojczyznych sporów, warto realizować metodą projektu (np. „Dlaczego Polska upadła?”, „Bić się czy nie bić?”, „Czy powstanie warszawskie miało sens?”). Ta metoda kładzie bowiem nacisk na samodzielną pracę uczniów, uczy współdziałania i korzystania z różnych źródeł informacji, a także przygotowuje do wystąpień publicznych. Z kolei historię XX wieku (poznawaną przez uczniów stosunkowo niedawno – pod koniec trzeciej klasy gimnazjum i w pierwszej klasie liceum lub technikum) warto ukazywać poprzez losy bohaterów i antybohaterów.

W założeniu twórców reformy programowej zajęcia powinny mieć charakter interdyscyplinarny oraz *powinny być prowadzone z wykorzystaniem bogatego spektrum tekstów kultury: piśmiennictwa, nagrań muzycznych, ikonografii, filmoteki, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku kultury polskiej oraz własnego regionu.* Niezbędne jest zatem wykorzystanie wielu różnorodnych źródeł, a tym samym wyjście poza podręcznik. Przepisy dopuszczają realizację poszczególnych wątków przez nauczy-

cieli różnych specjalności (np. historia, wiedza o kulturze, filologia klasyczna, filozofia), jednak w praktyce ze względów organizacyjnych najczęściej przedmiot jest prowadzony w całości przez nauczycieli historii.

NADAL WAŻNY PRZEDMIOT

Historia i społeczeństwo jest przedmiotem uzupełniającym. Takie określenie stwarza niebezpieczną pokusę traktowania go (zwłaszcza przez uczniów) jako nieistotnego lub przynajmniej mniej ważnego od przedmiotów maturalnych. Tak nie powinno być. Wypada się zgodzić z autorami *Komentarza do podstawy programowej, że w Polsce nauczanie historii pełniło zawsze szczególną rolę – wiedzę historyczną uznaje się za spoiwo narodowe i cywilizacyjno-kulturowej wspólnoty, co wywołuje bardzo wysokie oczekiwania wobec osób i instytucji, biorących udział w tworzeniu i realizacji koncepcji szkolnej edukacji historycznej.*

Przed nauczycielami historii i społeczeństwa stoi więc zadanie trudne i ważne społecznie – pomóc uczniom w pogłębianiu znajomości dziedzictwa przeszłości, powiązaniu go z teraźniejszością i kształtowaniu postawy świadomego, aktywnego i odpowiedzialnego obywatela. Wierzę, że osiągnięcie tych celów jest możliwe. Wystarczy tylko kilka rzeczy: profesjonalizm, pasja i pomysłowość. □

Oblicza śmierci

Śmierć jest integralną częścią życia; zapewne dlatego stanowi temat karykatur. Rysownicy ukazywali ją na różne sposoby. Dominowały alegoryczne przedstawienia śmierci, głównie jako kościotrupa, często dzierżącego kosę – jej podstawowy atrybut i, powiedzielibyśmy, narzędzie pracy. Konflikty zbrojne stanowiły czas szczególnego triumfu śmierci. Zwłaszcza żołnierze musieli się z nią oswoić. Jak zanotował w pierwszych tygodniach pierwszej wojny światowej literat i legionista Władysław Orkan: *Na łączce pod lasem znoszą sanitariusze rannych. Cały ich pokłos. Przykro patrzeć, jakiś bezsens staje*

przed oczyma. Wojna – dobrze. Trud wojenny – jeszcze. Ale ranni? Zabici? Z czasem człowiek przyzwyczajał się do balansowania na granicy życia i śmierci. Gdy się przez kilka dni bodaj zagląda śmierci w oczy i patrzy na śmierć towarzyszy – pisał inny legionista na łamach ludowego tygodnika „Piaś” – nie może być inaczej. Nerwy tępieją i robią się jak powrozy, na nic nie czule. Padł twój serdeczny przyjaciel – trudno. Westchniesz i koniec.

ŹRÓDŁO A

Jest to francuska karykatura z początku lat siedemdziesiątych XIX wieku zatytułowana *Przekłęty rok*. Na ilustracji widać karawan z trumną, na koźle woźnicy siedzi okryta płaszczem śmierć jako kościotrup z kosą, w wysokich butach i czapce uszance, gotowy odwieźć zmarłego na miejsce wiecznego spoczynku. Odnosi się do klęski w wojnie z Niemcami, przypieczętowanej zawarciem w 1871 roku pokoju we Frankfurcie nad Menem.

Pytania do źródła A:

1. Opisz, co przedstawia karykatura.
2. Dlaczego rok 1871 Francuzi nazwali przekłętym?

ŹRÓDŁO B

Zwycięstwo krzyża. Pokój na Bałkanach to karykatura z niemieckiego tygodnika „Kladderadatsch” z 1913 roku. W tym właśnie roku zakończyły się obie wojny bałkańskie, w których Turcja została niemal całkowicie wyparta z Europy. Wojny były niezwykle brutalne, w ich trakcie palone całe wioski, masowo gwałcono kobiety, dokonywano egzekucji na osobach podejrzewanych o szpiegostwo na rzecz wrogów i działania partyzanckie. Śmiertelność zwiększały fatalne warunki sanitarne, niedostateczna opieka medyczna i epidemia cholery. Na ilustracji ironicznie zatytułowanej *Zwycięstwo krzyża* widzimy cmentarz z licznymi świeżo usypanymi mogiłami poległych żołnierzy. Nie o taki triumf krzyża – czyli chrześcijaństwa – chodziło. Krzyż oznacza tu śmierć

Pytania do źródła B:

3. Wyjaśnij ironię zawartą w tytule.
4. Wyjaśnij, dlaczego wojnom bałkańskim przypisywano religijny kontekst.

ŹRÓDŁO C

Ostatnia karykatura nosi tytuł *Flandryjska śmierć* i pochodzi z niemieckiego tygodnika „Simplicissimus” z 1917 roku. Podczas pierwszej wojny światowej belgijska Flandria była terenem szczególnie zaciętych zmagania. W okolicach Ypres stoczono trzy wielkie bitwy, które pochłonęły setki tysięcy zabitych. Skala walk okazała się tak duża, że według karykaturzysty nawet śmierć ma dość. Okryta żonierskim płaszczem i siedząca na górze zwłok, zakrywa kościstymi rękoma puste oczodoły, wołając: *Ludzie,*

Źródło A

Der Sieg des Kreuzes

Źródło B

3. Wojna między Ligą Bałkańską a Turcją wybuchła w październiku 1912 roku, antytyrecka propaganda przedstawiała ją jako konflikt w obronie krzyża, czyli wiary chrześcijańskiej. Jej najwyraźniejszym wynikiem były jednak ofiary i krzyże stawiane na mogiłach poległych żołnierzy. A przecież chrześcijaństwo jest religią życia i miłości, a nie śmierci.

4. W pierwszej wojnie bałkańskiej państwa z przewagą ludności prawosławnej zaatakowały muzułmańską Turcję, chcąc wyprzeć ją z Europy. Nadawało to wojnie charakter krucjaty przeciw poganom, którzy w XIV stuleciu wtargnęli na chrześcijański kontynent. Jednak po zakończeniu wojny to państwa bałkańskie – chrześcijańskie – pokłóciły się o podział tępów, wywołując drugą wojnę bałkańską.

5. Na rysunku śmierć jest kościotrupem siedzącym na pobojuwisku. Nawet ona jest zmęczona ilością ofiar, których nie jest w stanie przyjąć. Walczący ze sobą ludzie, kierowani morderczymi instynktami, realizowanymi przez coraz skuteczniejsze środki bojowe, okazali się bardziej bezwzględni i krwiożerczy niż sama śmierć.

6. Podczas pierwszej wojny światowej w okolicy belgijskiego Ypres stoczono kilka zażartych bitew, w których użyto m.in. broni chemicznej. Po obu stronach zginęło w nich ponad 1 mln żołnierzy. □

prześciancie – nie mogę więcej! Jednak w tle wciąż widać płomienie, dym i eksplozje – oznaka trwających nieprzerwanie morderczych zapasów.

Pytania do źródła C:

- Wyjaśnij sens karykatury.
- Na podstawie wiedzy pozazródłowej wyjaśnij, dlaczego śmierć umiejscowiono właśnie w Ypres.

ODPOWIEDZI

1. Karykatura przedstawia śmierć stylizowaną na pracownika zakładu pogrzebowego, powożącą karawanem ze zwłokami swej ostatniej ofiary.

2. W 1871 roku Francja poniosła klęskę w wojnie z Prusami. Warunki traktatu pokojowego zmuszały Francuzów do wypłacenia olbrzymiej kontrybucji (do czasu jej spłacenia na terytorium Francji miały stacjonować wojska okupacyjne), a co ważniejsze, Francja traciła na rzecz Prus (wkrótce ogłoszonych Cesarstwem Niemieckim) Alzację i część Lotaryngii. Te warunki powszechnie uznawano za głęboko niesprawiedliwe i upokarzające, co w kolejnych dekadach napędzało nad Sekwaną nastroje rewanżystowskie.

Źródło C

Der Tod von Flandern

Pamięć i niepamięć

o złożoności relacji polsko-niemieckich w 70. rocznicę zakończenia drugiej wojny światowej

Przypadająca w przyszłym roku 70. rocznica zakończenia drugiej wojny światowej jest doskonałą okazją, by obiektywnie i z dystansem spojrzeć na wydarzenia z przeszłości oraz przyjrzeć się współczesnym relacjom między Polakami i Niemcami w kontekście historycznym. Wspólną przyszłość należy budować na zdrowych podstawach: otwartości, zrozumieniu i szacunku. Nie zamazując bolesnych nieraz doświadczeń wpisanych w pamięć historyczną po obu stronach, należy tworzyć dobre relacje, jakie powinny cechować tak bliskich sąsiadów jak Polacy i Niemcy, żyjących we wspólnej Europie.

Wszkole nowoczesnej, otwartej na poważny historyczny dyskurs, kształtującej wolnego od stereotypów

człowieka, obywatela, Polaka i Europejczyka, próbuje się dać możliwość dogłębnego zrozumienia zawitych relacji

polsko-niemieckich. Ludzie urodzeni po 1989 roku żyją w rzeczywistości wolnej od traury okupacji czy komunistycznych aberracji jako pełnoprawni obywatele zjednoczonej Europy, bez granicznych barier i politycznych podziałów. Dlatego w świadomości młodych Polaków wydarzenia sprzed 70 lat nie wywołują zapewne tak silnych emocji. Mimo to obraz sąsiadów zza Odry nie jest pozbawiony obciążających uproszczeń historycznych.

Drogą do zrozumienia jest m.in. edukacja. Nauczyciele warszawskiego CXIV Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Kilińskiego stworzyli ambitny pro-

Piknik historyczny z udziałem orkiestry Warszawskiego Garnizonu Wojskowego

jekt interdyscyplinarny „Pamięć i niepamięć. O złożoności relacji polsko-niemieckich w 70. rocznicę zakończenia drugiej wojny światowej”. Jest to próba zmierzenia się z bolesną prawdą i licznymi półprawdami na temat historii stosunków polsko-niemieckich, w szczególności dotyczącymi ubiegłego wieku. W dyskusji udział wezmą zarówno Polacy, jak i Niemcy. Dzięki temu zostaną zaprezentowane dwa punkty widzenia na historię, literaturę, sztukę. Projekt, przeznaczony do realizacji w roku szkolnym 2014/2015, kierowany jest przede wszystkim do uczniów warszawskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych zainteresowanych historią, stosunkami międzynarodowymi i wojskowością, udziałem w konkursie językowo-plastycznym. Do udziału w nim gorąco zachęcamy przedstawicieli środowisk naukowych, metodyków, nauczycieli przedmiotów humanistycznych oraz mieszkańców Warszawy.

Celem projektu jest poszerzenie wiedzy uczniów o historycznych kontekstach polsko-niemieckich relacji oraz wzajemnych związkach kulturowych i wspólnym dziedzictwie. Mamy nadzieję, że skłoni to do refleksji i dyskusji na temat złożonych problemów identyfikacji narodowej we współczesnym, unifikującym się świecie i pobudzi do budowania poczucia tożsamości młodego mieszkańca Europy Środkowej. Istotne jest również zainteresowanie współczesnymi Niemcami, prowadzące do bliższego wzajemnego poznania i nawiązania przyjaznych kontaktów między młodzieżą z obu krajów.

Udaną inauguracją projektu „Pamięć i niepamięć” był Piknik Historyczny na Żoliborzu.

Byście nigdy nie byli odznaczani krzyżem Virtuti Militari za odwagę i męstwo w walce o ojczyznę, ale służyli jej, ucząc się i pracując w czasie pokoju – mówił kawaler Orderu Wojennego Virtuti Militari płk w st. spoczynku Tadeusz Kowalski. W ten sposób podsumował spotkanie z kombatanami drugiej wojny światowej. Oprócz niego zorganizowano cieszące się dużym zainteresowaniem imprezy towarzyszące: wystawę *Wysilek zbrojny podczas II wojny światowej*, koncert orkiestry Warszawskiego Garnizonu Wojskowego, warsztaty prowadzone przez Dom Spotkań z Historią, plener malarski młodzieży z Zespołu Szkół im. Jana Kilińskiego oraz pokaz gier strategicznych z pracowni modelarskiej „Strateg”.

Plener artystyczny, zorganizowany w ramach projektu „Pamięć i niepamięć”

KOLEJNE PRZEWDZIANE W PROJEKCIE WYDARZENIA:

Listopad 2014: sesja historyczna „Piętno krzyżackie – relacje polsko-niemieckie w dawnych wiekach”. Ogłoszenie ogólnopolskiego konkursu językowo-plastycznego „Grüße aus Polen – Pozdrowienia z Polski”.

Listopad – grudzień 2014: przegląd filmów fabularnych „Pierwszy dzień wolności – różne spojrzenia”. Historyczny panel dyskusyjny „Rok 1945 – dwie perspektywy”.

Grudzień 2014: sesja i panel dyskusyjny „Pamięć wyzerowana – popularność idei neonazistowskich w subkulturowych środowiskach młodzieżowych współcześnie”.

Styczeń 2015: panel dyskusyjny „Co zrobić z Jurandem ze Spychowa w Zjednoczonej Europie? O roli kanonu lektur w tworzeniu obrazu relacji polsko-niemieckich”.

Luty 2015: sesja historii sztuki: „Artystyczny fenomen Śląska”. Zebranie prac konkursowych.

Marzec 2015: rozstrzygnięcie ogólnopolskiego konkursu językowo-plastycznego „Grüße aus Polen – Pozdrowienia z Polski”, rozdanie nagród oraz wernisaż prac.

Kwiecień 2015: Uliczny Festiwal Artystyczny Stara Dzielnica – Młody Żoliborz, w ramach którego odbędą się parada uliczna, koncert piosenek niemieckich, występy taneczne, warsztaty plastyczne, plener malarski „Barwy Żoliborza”, degustacja dań kuchni niemieckiej. „Podróż po Śląsku” – wyjazd plenerowy (zwiedzanie zabytków Wrocławia i Dolnego Śląska; plener plastyczny i fotograficzny). Rozesłanie kartek pocztowych (konkursowych) do szkół niemieckich.

Maj 2015: historyczny panel dyskusyjny „Zburzenie muru berlińskiego – prawdziwy koniec drugiej wojny światowej”. Otwarcie wystawy poplenerowej po „Podróży po Śląsku”. Rozstrzygnięcie konkursu literackiego „Pamięć odnaleziona”.

Czerwiec 2015: sesja popularnonaukowa „Berlin i Warszawa, dwie panoramy w czterech odstępach”. Wyjazd młodzieży „Berlin, stolica polityczna i kulturalna Niemiec”.

Projekt ma charakter otwarty. Oprócz zaproszonych gości udział we wszystkich wymienionych imprezach mogą wziąć osoby lub instytucje zainteresowane tematem. Zapraszamy. □

Wystawa plenerowa pt. „Wysilek zbrojny podczas II wojny światowej”

Religie dawnej Rzeczypospolitej w źródłach

Dawna Rzeczpospolita stanowiła prawdziwy tygiel narodów, religii i kultur. Mniej lub bardziej zgodnie żyli obok siebie katolicy, protestanci, prawosławni, grekokatolicy, Ormianie, Żydzi czy Tatarzy. Proponujemy zestaw kilku źródeł i ćwiczeń, które dają wyobrażenie o religijnej przeszłości Polski. Wraz z pytaniami i odpowiedziami można je wykorzystać na lekcjach historii przy okazji omawiania zjawiska wielokulturowości i wieloetniczności Rzeczypospolitej. Pozwolą także lepiej przygotować się do egzaminu gimnazjalnego lub maturalnego.

1. Uzupełnij zdania

Przed reformacją w Polsce dominowały dwa wyznania chrześcijańskie: katolicyzm i wyznawane głównie przez Rusinów. Religia ruska, tak jak rzymska, przeżywała kryzys spowodowany niskim poziomem intelektualnym duchowieństwa. Próbował temu przeszkodzić ruski magnat., który powołał do życia akademię w. Biskupi Kościoła wschodniego działającego na terenie Rzeczypospolitej, chcąc się uwolnić od zwierzchnictwa świeckich, zgodzili się zawrzeć unię z Kościołem katolickim. Zawarto ją w. w. roku. Na jej mocy powstał Kościół unicki, uznający prymat papieża. Za przykładem hie-

rarchów nie poszli wszyscy wyznawcy, a wskutek polonizacji i przechodzenia na katolicyzm ruskiej szlachty do miana obrońców wiary awansowali.

2. Apel Marcina Krowickiego do Zygmunta Augusta, 1554

Cyt. za: W. Urban, *Epizod reformacyjny*, KAW, Kraków 1988, s. 21.

Jestli miłujesz duszę Twoją, Najjaśniejszy Miłościwy Królu [...], już odrzuć rzymskiego Antychrysta, sługi i ustawy jego [...]. Otośmy [masy – przyp. red.] dusz poddanych Twoich idą na wieczne potępienie, oto łączą i głodem umierają, [...] nie masz, kto by się nad nimi zmiłował [...]. Oto winnicę Pańską spustoszył wieprz dziki, oto wilk okrutny w owczarni, który pożera owieczki Pana Jezu Chrystusowe.

Autor:

Marcin Krowicki (1500–1573), pisarz i działacz protestancki, porzucił stan duchowny, przechodząc na kalwinizm, a następnie na antytrynitarizm.

Pytania:

- Wymień określenia, jakich użył autor, mówiąc o Kościele katolickim i papieżu.
- Do czego Krowicki wzywał polskiego monarchę? Jakiej użył argumentacji?
- Na podstawie wiedzy pozaźródłowej napisz, czy Zygmunt August uległ namowom Krowickiego.

3. Ocena stanu Kościoła katolickiego w Polsce w XVI wieku według instrukcji kapituły krakowskiej na synod piotrkowski, 1551

Cyt. za: Zygmunt August i rozkwit reformacji w Polsce (1548–1572), w świetle źródeł przedstawił S. Kot, „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej”, z. 31, Kraków 1929, s. 4.

Przede wszystkim należy wyznać, że te wszystkie przeciwności i prześladowania Kościoła i służebników Bożych słusznym wyrokiem Boskim spadły na Kościół i sługi jego z powodu grzechów, zgorzeń i złych obyczajów kapłanów i biskupów, dalej z powodu ich próżności i zbytej chciwości. Oni to zapomniawszy swego powołania, zapomniawszy swej przysięgi i swego obowiązku pasterskiego, niepomni na Boga, niepomni na potępienie i surowy sąd Boski, odłożywszy na bok wszelką wstydlivość i jakby głusi na obmowę i języki ludzkie, prowadzą życie rozwiązłe, w zbytku i uctowaniu, w cielesnych pożądliwościach i lubieżnych myślach, zaniedbując swe obowiązki kapłańskie, a brudnym zyskom oddani, uprawiają interesy [...]. I nie tylko ci sami biskupi nie powstrzymują hereetyków od swej owczarni, lecz powiadają, że sami oni wykonywają czyny hereetyckie i bałwochwalcze i że do tego stopnia mają w pogardzie święte postanowienia Kościoła, iż nie zachowują świąt od Kościoła ustanowionych, pobożnych uroczystości i postów, spożywają publicznie mięso z świeckimi w Wielki Post, udzielają im komunii pod obiema postaciami, a niektórzy tylko trzy sakramenty pozostawiają w Kościele, resztę odrzucają, potępiają chrzest rzymski, a pochwalają ruski. [...]

Pytania, zadania, problemy

- A. Na podstawie źródła wskaż, jak autor charakteryzuje postępowanie i postawę moralną polskiego duchowieństwa. Jaki miały one wpływ na rozwój reformacji?
- B. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej krótko opisz działania Kościoła katolickiego, które miały zatrzymać rozwój reformacji w Polsce.

4. Rozstrzygnij, czy podane informacje są prawdziwe czy fałszywe. Obok zdań napisz: „prawda” lub „fałsz”.

- A. Prekursorem arianizmu był spalon na stosie Hiszpan Michał Servet.
- B. Bracia polscy negowali dogmat o Trójcy Świętej.
- C. Inne nazwy braci polskich to: zbór większy i antytrynitarze.
- D. Centrum arianizmu w Rzeczypospolitej stanowiły Birze i Kiejdany, gdzie działała słynna akademica i drukarnia.
- E. Arianie potępiali używanie broni, posiadanie majątków i sprawowanie urzędów.
- F. Arianie zostali wygnani z Polski przez Szwedów za sprzyjanie prawowitemu władcy Janowi Kazimierzowi.

5. Poniżej przedstawiono fotografie czterech świątyń. Przyporządkuj do nich odpowiednie podpisy:

- synagoga,
- kościół katolicki,
- zbór kalwiński,
- meczet,
- cerkiew

6. Przeczytaj poniższe fragmenty dokumentów i dopasuj do nich prawidłowe nazwy.

1. [...] A iż w Rzeczypospolitej naszej jest dissidium [rozdzielenie] niemate in causa religionis christianae [w kwestii religii chrześcijańskiej], zabiegając temu, aby się z tej przyczyny między ludźmi sedycja [bunt] jaka szkodliwa nie wszczęła [...], obiecujemy to sobie spólnie [...] pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary i odmiany w Kościele krwie nie przelewać [...].

Źródło: Volumina legum, Przedruk zbioru praw, staraniem XX. Pijarów w Warszawie wydanego, t. 2, Petersburg 1859, s. 124.

2. Religij narodową panującą jest i będzie wiara święta rzymska katolicka ze wszystkimi jej prawami [...] wszystkich obrządków i religii wolność w krajach polskich podług ustaw krajowych warujemy.

Źródło: „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej”, z. 45, oprac. A. M. Skałkowski, Warszawa 1923, s. 16.

3. Wszystkim, którym to wiedzieć należało. My w Bogu tu na synodzie porządnym [...] roku Pańskiego 1596 [...] w Cerkwi św. Mikołaja zebrani, metropolit i władcykowie obrządku greckiego, niżej podpisani, oznajmujemy na wieczną pamiątkę, iż my bacząc, jako monarchia Kościoła w Ewangelii i usty Pana Boga naszego Jezusa Chrystusa fundowana jest, aby na jednym Pietrzem jako opoce, Kościół Chrystusów mocno stojąc od jednego rządzony i sprawowany był; aby u jednego ciała, jedna głowa, w jednym domu jeden gospodarz i szafarz obroków Bożych nad czeladką postawiony rząd i dobro wszystkie obmyślał [...] iż wszystkie patryjarchie do jednego się potomka Piotra św., papy Rzymskiego, zawždy w nauce wiary [...] uciekały.

Źródło: „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej”, z. 34, oprac. S. Kot, Warszawa 1929, s. 14.

- a) Konstytucja 3 maja
- b) unia brzeska
- c) konstytucja sejmowa o wygnaniu arian z Polski
- d) konfederacja warszawska

Odpowiedzi:

1. Prawosławie, Konstanty Ostrogski, Brześciu, 1596, Kozacy

2. A. Rzymski Antychryst, wieprz dziki, wilk okrutny; B. Zerwania z Rzymem i papieżem, ponieważ Kościół katolicki zamiast do zbawienia wiedzie wiernych na potępienie; C. Nie

3. A. Niska ocena moralności i złe obyczaje panujące w łonie ludzi Kościoła oraz zachłanność kleru i zaniedbywanie obowiązków kapłańskich. Część duchownych podatna jest na „heretyckie” nowinki. Postępowanie kleru w dużym stopniu wpłynęło na rozwój reformacji. Odstraszało wiernych, zwłaszcza tych krytycznie postrzegających ówczesną sytuację; B. Podniesienie stanu moralnego duchowieństwa, lepsza edukacja, poprawa karności i obowiązkowości duchownych, działalność zakonu jezuitów, wykorzystanie sztuki

- 4. A – prawda; B – prawda;
- C – fałsz; D – fałsz;
- E – prawda; F – fałsz

5. A – synagoga; B – kościół katolicki; C – zbór kalwiński; D – cerkiew

6. 1 d, 2 a, 3 b □

Krwawa niedziela

Propozycja zajęć na lekcji historii poświęconej drugiej wojnie światowej: W okupowanej Polsce – zbrodnie nazistowskie na terenie Polski.

3–4 września 1939 roku w Bydgoszczy doszło do wydarzeń nazwanych przez niemieckich propagandystów bydgoską krwawą niedzielą (niem. *Bromberger Blutsonntag*): masakry miejscowych Niemców, której mieli się dopuścić polscy mieszkańcy Bydgoszczy wraz z Wojskiem Polskim. Te same wydarzenia w polskiej historiografii zostały przedstawione jako stłumienie niemieckiej dywersji na tyłach wycofujących się polskich wojsk. Opinie historyków na ten temat są podzielone. Jedni twierdzą, że faktycznie doszło do stłumienia niemieckiej dywersji, inni przekonują, że takiej dywersji nie było, za to miały miejsce nieuzasadnione samosądy na mniejszości niemieckiej w Bydgoszczy. Jak było naprawdę?

ŹRÓDŁO A

W niedzielę 3 września 1939 roku wracałem z moją mamą z kościoła. Byliśmy już blisko domu – mieszkaliśmy na ul. 20 stycznia 17, na rogu al. Mickiewicza, na Bielawkach – gdy ku naszemu zdumieniu posłyszeliśmy strzały. Odgłos strzelaniny dochodził zewsząd. Było jednak rzeczą oczywistą, że także blisko nas ktoś strzela. [...] Po chwili już wszyscy wiedzieliśmy, że strzelaninę rozpętali miejscowi Niemcy. [...] Co innego, gdy znaleźliśmy się na Kujawskiej. Tam ogień był tak gwałtowny, że trzeba było opuścić samochód. Nie ulegało najmniejszej wątpliwości, że ostrzeliwano piechotę, która i tu cofała się ulicami miasta. Ostrzeliwujący – co również oczywiste – musieli się znajdować w domach mieszkalnych. Po wojnie znaleźli się niemieccy autorzy, którzy utrzymywali, że polskie oddziały w panice postrzelały się nawzajem, a potem zaczęto

wyciągać z domów *volksdeutschów* jako winnych rzekomej napaści. Jest to absurdalny pomysł. [...]

W śródmieściu zastaliśmy sytuację zmienioną. Na wieży kościoła ewangelickiego na pl. Wolności tkwił karabin maszynowy i trzymał pod ogniem ulice Gdańską. Wojska tu już nie było. Oddziały, które widzieliśmy rano, najwidoczniej przeszły. Inne, jeśli się jeszcze cofały, musiały iść bocznymi ulicami. Jezdnia była pusta, zresztą chodniki też. Na wysokości Behrendta [...] trzeba się było schronić w bramie. Odtąd posuwaliśmy się już tylko skokami, od bramy do bramy. Po wojnie przeczytałem relację mjra Sławińskiego, który z naciśkiem stwierdza, że sam się z obecnością niemieckiego karabinu maszynowego na tej wieży nie zetknął. Ale my się zetknęliśmy! Strzelał do przechodniów, gdy tylko ktoś się poruszył na ulicy. Edward Serwański w przypisie do relacji mjra Sławińskiego zwraca uwagę na fakt, że wtedy jeszcze Polacy mogli nie odróżniać karabinów maszynowych od pistoletów maszynowych. Uwaga słuszna. Dziś wiem jednak, czym różni się odgłos strzałów w obu wypadkach, i kategorycznie stwierdzam, że na pl. Wolności strzelał karabin maszynowy, a twierdzę tak dlatego, że strzelał długimi seriami.

Źródło: Zbigniew Raszewski, *Pamiętnik gapia: Bydgoszcz, jaką pamiętam z lat 1930–1945*, Bydgoszcz 1994, s. 40–41.

ŹRÓDŁO B

W niedzielę 3 września, po wypowiedzeniu Niemcom wojny przez Anglię, około godziny 9 rano zaczęła się „krwawa niedziela” ze swymi strasznymi mordami. Początek przeżyłem w następujący sposób. Stałem przy wjeździe na dziedziniec warsztatu, kiedy Polacy zaczęli krzyczeć jak opętani: „Anglia wypowiedziała wojnę Niemcom i tysiące samolotów bombardują Berlin!”. Wtedy od strony kościoła ewangelickiego przy pl. Kościeleckich zaczęła się strzelanina.

Wówczas oznaczało to: Niemcy strzelają do polskich żołnierzy. W tej sytuacji Niemcy stawali się ofiarami Polaków. W rzeczywistości wyglądało to zupełnie inaczej. Polska Straż Obywatelska i młodociani strzelcy wchodzili do niemieckich domów i strzelali z okien. Następnie wybiegali na ulicę, zatrzymywali polskie patrole i meldowali, że strzelają Niemcy. Patrole wpały do niemieckich mieszkań i przeważnie wystrzeliwały mieszkańców. W ten sposób dwaj młodociani strzelcy z czerwono-białymi opaskami wyciągnęli mnie z piwnicznego schronu i oznajmili: „Z jego domu strzelano”. Odważnie wystąpiłem i nieświadom strasznego rozwoju wypadków w mieście powiedziałem, że moi mieszkańcy byli w schronie, a jeżeli ktoś znajdował się w domu, to powinien zostać aresztowany; zaproponowałem oprowadzenie ich po budynku [...].

Źródło: 1959 kwiecień 19, Coburg – relacja Erwina Ditschkowskiego, mechanika samochodowego i karoseryjnego, o wydarzeniach w dniach 1–5 września 1939 r. w okolicach Zbożowego Rynku [w]: T. Chinciński, P. Machcewicz, *Bydgoszcz 3–4 września 1939*, Warszawa 2008, s. 779–780.

ŹRÓDŁO C

I tak dochodzimy do kluczowego momentu.

No właśnie: jest niedzielne przedpołudnie, skrzyżowanie dzisiejszych ulic Kamiennej i Gdańskiej. Ówczesne rogatki miasta. Akurat trwają tu jakieś roboty drogowe. Gdańską idą ludzie, konie, ciągną wozy z żołnierzami i uciekinierami. Obserwuje to duża grupa bydgoszczan, którzy właśnie wyszli z kościoła. Widzą morze głów i końskie łby, słyszą to, co wszyscy przekazują sobie z ust do ust, głównie wieści o czołgach – nieznanym ówczesnym mieszkańcom miasta, a opisywanych jako straszne, siejące śmierć maszyny.

Wiadomości o rychłym nadejściu czołgów pojawiają się raz po raz. Około 10.30 rozlega się z oddali głośnie dud-

nienie. Faktycznie – jak się później okazało – był to odgłos ciągnionej przez konie polskiej armaty, która przeszła w tym miejscu z nawierzchni żuźlowej na brukową. Tłum uciekinierów i widzów zareagował jednak histerycznymi okrzykami: „Czołgi!”.

To spowodowało panikę. Pędząca bateria polskiej artylerii, wozy z amunicją oraz furmanki cywilne w szalonym tempie wpadły w wąską czeluść ul. Gdańskiej. Jakiś wóz potracił hydrant i woda fontanną trysnęła w górę. Cała ta bezładna kolumna przemknęła przez około trzykilometrowy odcinek głównej ulicy miasta i znalazła się w centrum. Wtedy – właśnie w śródmieściu Bydgoszczy – wybuchła strzelanina. Z wielu polskich relacji można wywnioskować, że uzbrojeni polscy cywile, rozlokowani wzdłuż trasy przemarszu uchodźców, otworzyli ogień do spanikowanych uciekinierów, biorąc ich za wkraczający z hukiem Wehrmacht.

Polacy uznali i dotąd uznają tę chwilę za początek działań dywersyjnych mniejszości niemieckiej, Niemcy natomiast byli i są zdania, że pierwsze strzały w powietrze oddali polscy oficerowie, usiłujący w ten sposób powstrzymać oszalały tłum.

Faktem jest, że po mieście rozeszła się strugębna pogłoska o zdradzieckim ataku tutejszych Niemców na polskie wojsko. Samorzutnie potworzyły się w śródmieściu, a potem i na przedmieściach, mieszane patrole składające się z żołnierzy maruderów oraz polskich mieszkańców miasta. Rozpoczęły się niekontrolowane przez nikogo ataki wymierzone w domy, kamienice, sklepy, instytucje i przedsiębiorstwa należące do bydgoskich Niemców. [...]

Polscy świadkowie mówią, że antyniemiecką akcją poprzedziły strzały z domostw należących do Niemców. Dywersanci mieli strzelać nawet z karabinów maszynowych.

I nikogo nie trafili? I poddali się bez walki swoim katom? A poza tym skąd znalazłyby się te karabiny w rękach bydgoskich Niemców?

Przy wzmożonej kontroli roztoczonej nad nimi w ciągu ostatnich miesięcy przez policję i polskich sąsiadów zgromadzenie broni byłoby praktycznie niemożliwe. Sam major Jan Sławiński podawał w wątpliwość posiadanie przez mniejszość niemiecką broni maszynowej. Jako wojskowy zdaje sobie sprawę z tego, że użycie jej w warunkach

wąskiej zabudowy miasta spowodowałyby z miejsca straszliwa masakrę, tymczasem ofiar dywersji po stronie polskiej brak.

A polskie relacje, o których panowie mówią? No cóż, czytając je, ma się wrażenie, jakby były pisane pod dyktando dawnej tzw. polskiej racji stanu. Możecie sobie przecież wyobrazić, jak te relacje tworzone – w powojennej atmosferze. Poza tym są i relacje niemieckie – około tysiąca szczegółowych opisów masakry.

Źródło: Wywiad z prof. Włodzimierzem Jastrzębskim, dodatek do „Gazety Wyborczej – Duży Format” (nr 33 z 13–14.08.2003, strona 6).

ŹRÓDŁO D

Zdjęcie przedstawia pomnik Walki i Męczeństwa Ziemi Bydgoskiej na Starym Rynku w Bydgoszczy. Monument ten wzniesiono w 1969 roku, aby upamiętnić mieszkańców miasta i regionu zamordowanych przez hitlerowców, w tym bydgoszczan pomordowanych

w ramach odwetu za wydarzenia 3–4 września 1939 roku. Krzyż widoczny w ręce jednej z postaci został dodany po 1989 roku.

PYTANIA DO ŹRÓDEŁ:

Który z powyższych opisów wydarzeń wydaje ci się najbardziej przekonujący? Dlaczego?

Porównaj powyższe źródła. Wskaż podobieństwa i różnice.

Czy na podstawie powyższych źródeł historyk mógłby stworzyć spójną narrację na temat wydarzeń pierwszych dni września 1939 roku w Bydgoszczy?

Jakie czynniki mogły mieć wpływ na wiarygodność powyższych relacji (źródła A i B)?

Wyjaśnij symbolikę pomnika Walki i Męczeństwa Ziemi Bydgoskiej (źródło D). Dlaczego krzyż pojawił się na pomniku dopiero po 1989 roku?

Sugerowane odpowiedzi znajdują się na stronie www.mowiwieki.pl

II Buski Konkurs Historyczny

Polacy na frontach wojennych i dyplomatycznych w latach 1914 - 1918

DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH KL. IV-VI
GIMNAZJÓW I SZKÓŁ ŚREDNICH
NA TERENIE POWIATU BUSKIEGO

Do udziału w konkursie zapraszają organizatorzy:

Społeczny Komitet Organizacyjny Buskiego Konkursu Historycznego

współorganizatorzy:

Parafialny Oddział Akcji Katolickiej przy Parafii Np. NMP w Busku-Zdroju

Oddział Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w Busku-Zdroju

Oddział PTTK w Busku-Zdroju

Związek Strzelecki „Strzelec”

SPONSORZY

PATRONAT NAD KONKURSEM OBJEŁI:

Starosta Buski
Jerzy Kolarz

Burmistrz Miasta
i Gminy Busko-Zdrój
Waldemar Sikora

Delegatura
Instytutu Pamięci
Narodowej w Kielcach

Polskie
Towarzystwo
Historyczne

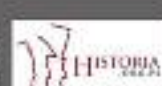

Fundacja
Niepodległości

Kole Naukowe
Historyków
Studentów
Uniwersytetu
Jagiellońskiego

PATRONAT MEDIALNY

**EDUKACJA
REGIONALNA**
WOJEWÓDZTWA
KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Klub Odkrywców Historii Regionu

www.kohr.kujawsko-pomorskie.pl
e-mail: kohr@kujawsko-pomorskie.pl

Edukacja Regionalna w Województwie Kujawsko-Pomorskim

Nazwa projektu: „Edukacja regionalna drogą do umocnienia tożsamości regionalnej i marki województwa kujawsko-pomorskiego – II edycja”

W ramach projektu realizowane są bezpłatne warsztaty dla dzieci i młodzieży oraz grup zorganizowanych:

– **„Z historii i genealogią na co dzień”**. Bezpłatne warsztaty organizowane są od czerwca 2014 roku do końca maja 2015 roku przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu przy współpracy z Archiwum Państwowym w Toruniu oraz Chorągwią Kujawsko-Pomorską Związku Harcerstwa Polskiego w Bydgoszczy. Są organizowane dla placówek edukacyjnych, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych województwa kujawsko-pomorskiego oraz grup zorganizowanych zainteresowanych tematyką. Zajęcia prowadzą specjaliści w dziedzinie historii pisma i genealogii oraz członkowie grup rekonstrukcyjnych.

Na zajęcia z genealogii oraz historii pisma zapraszamy do siedziby Archiwum Państwowego w Toruniu od poniedziałku do piątku w godz. 8.30 – 14.30. Uczestnicy uczą się m.in., jak przeprowadzać wywiady ze starszymi członkami rodziny, szukać dokumentów związanych z przodkami czy tworzyć tablice genealogiczne. Poza częścią teoretyczną warsztaty obejmują część praktyczną dotyczącą m.in. wypełniania odpowiednich wniosków czy systemu numerowania tablic genealogicznych. Uczestnicy otrzymują także praktyczne porady dotyczące zasad prowadzenia archiwum rodzinnego.

– **Warsztaty historyczne „Litery – historia pisma”** wprowadzają w tematykę paleografii, neografii, kaligrafii oraz historii pisma, materiałów i narzędzi pisarskich – wykład z prezentacją multimedialną i praktyczna nauka neografii i kaligrafii chińskiej. Wiedza zdobyta na warsztatach pomaga w czytaniu dawnych dokumentów i prowadzeniu własnych badań genealogicznych.

Kontakt w sprawie warsztatów genealogicznych: Dariusz Chyla (dchyla@torun.ap.gov.pl), tel. 691 261 530

Kontakt w sprawie warsztatów historycznych **„Litery – historia pisma”**: Marzena Kamińska (mkaminska@torun.ap.gov.pl), tel. 601 140 790

– **Zajęcia „Żywe lekcje historii”** prowadzone przez ZHP i grupy rekonstrukcyjne odbywają się na terenie szkoły, która wyrazi chęć uczestnictwa w warsztatach. Celem jest przybliżenie i odtworzenie drugowojennych dziejów Polski i regionu. Zajęcia są przeznaczone dla dzieci i młodzieży szkolnej. Mają na celu uzupełnienie i rozszerzenie programu ogólnego oraz historycznego. Na zajęciach uczniowie mogą się zapoznać z wieloma aspektami historii, dziejów światowego oręża, znaczenia Armii Krajowej na Pomorzu i Kujawach, oraz konspiracji podczas drugiej wojny światowej. Zajęcia odbywają się w czasie godziny lekcyjnej w roku szkolnym.

TEMAT: Druga wojna światowa oraz działalność konspiracyjna na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Podczas lekcji zostaje przybliżona historia polskich organizacji konspiracyjnych działających podczas drugiej wojny światowej ze szczególnym uwzględnieniem działalności na terenie Pomorza i Kujaw. Poruszone zostaną zagadnienia związane m.in. z pracą przymusową w Trzeciej Rzeszy.

Uczniowie uczestniczący w zajęciach pogłębiają wiedzę historyczną, zdobywają informacje o swojej miejscowości i województwie w czasach drugiej wojny światowej, dowiadują się, jak wyglądały ubiór i wyposażenie bohaterów wojny, czasów okupacji, powstańców, partyzantów. Dodatkową atrakcją jest możliwość przymierzenia strojów czy dotknięcia rekwizytów.

W ramach projektu realizowane są również konkursy dla szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego.

– **Wojewódzki Konkurs im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej „Oni tworzyli naszą historię”, VII edycja.** Mogą w nim wziąć udział uczniowie szkół gimnazjalnych i ponadgimnaz-

jalnych. Celem konkursu jest dokumentowanie dziejów walki o wolną Polskę oraz przejawów życia społeczno-politycznego na podstawie relacji uczestników i świadków wydarzeń historycznych z naszego regionu. Na zwycięzców czekają atrakcyjne nagrody rzeczowe (za zdobycie pierwszego miejsca przewidujemy nagrodę w wysokości 3 tys. PLN). Termin nadsyłania prac mija 31 stycznia 2015 roku.

– **Kujawsko-Pomorski Festiwal Gimnazjalnych Projektów Edukacyjnych, V edycja.** Konkurs pobudza zainteresowanie geografiami, historią, kulturą oraz tradycją regionu kujawsko-pomorskiego. Mogą w nim wziąć udział uczniowie szkół gimnazjalnych województwa, zespoły mogą liczyć nie więcej niż 16 osób. Na zwycięzców czekają atrakcyjne nagrody rzeczowe (za zdobycie pierwszego miejsca przewidujemy nagrodę w wysokości 5 tys. PLN). Termin nadsyłania prac mija 30 kwietnia 2015 roku.

– **Ogólnopolska konferencja naukowa i metodyczna „Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego”, IV edycja.** Do wzięcia udziału zapraszamy nauczycieli, metodyków oraz środowiska zainteresowane edukacją regionalną i dziejami regionu kujawsko-pomorskiego. Celem konferencji jest wypracowanie metod nauczania i zastosowanie ich w programach edukacji dzieci i młodzieży. Konferencja jest realizowana przy współpracy z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Termin konferencji: 27 listopada 2014 roku, Toruń.

Projekt jest realizowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego Departament Edukacji i Sportu, ul. św. Jana 1/3, Wydział Edukacyjnych Projektów Edukacyjnych i Stypendiów.

Więcej informacji na stronie
www.kohr.kujawsko-pomorskie.pl

ŚLADY HISTORII NA KUJAWACH I POMORZU

LEGENDA

- 1 Kuszowka to jedno z najstarszych skupisk ludności na ziemiach polskich, którego historia sięga kilku tysięcy lat p.n.e. Była też ośrodkiem państwa Gostin i diecezją założoną w XI w. Najbardziej charakterystycznym zabytkiem w Kuszowicy jest Młyn Włosa z XIV w.
- 2 Naginno zalicza się do pierwszych ośrodków powstałych podczas formowania się państwa polskiego. Młyn z klasztoru benedyktynskiego, który został ufundowany przez Kazimierza Odnowiciela w XI w.
- 3 W 1090 r. wojska palatyna Sieciecha opanowały Nakło i przyłączyły Pomorze Gdańskie do państwa Władysława Hermana. Jednak po kilku miesiącach przedłożeni Pomorzanie zbudowali się i wywalczyli niezależność.
- 4 W Szelenie w kościele św. Trójcy i MNP znajdują się unikatowe w skali Europy, rzeźbione kolumny romańskie przedstawiające personifikacje cnot i przyswaj. Oprócz Strzelna można je napotkać tylko w Hiszpanii i Włoszech.
- 5 24 listopada 1277 r. w Gąsawie podczas zjazdu książąt dołnośląskich, został zamordowany ostatni książę krakowski Leszek Biały. Wydarzenie to pogłębiło konflikty w Polsce, co miało spowodowało osłabienie władzy państwowej.
- 6 W 1231 r. wielki mistrz zakonu krzyżackiego Hermann von Saxe wydarł przywilej książęcy jednocześnie dla Odrzyńska i Torunia. Na podstawie prawa nadburskiego opiewano szereg przepisów regulujących gospodarkę społeczno-polityczną życia miasta. Prawa chełmińskie stały się podstawą przy zakładaniu miast w państwie zakonnym i na ziemiach polskich.
- 7 W 1308 r. zakon krzyżacki zbrojnie zajął Pomorze Gdańskie. Ostatnim miastem zagarniętym przez Krzyżaków było Świecie.
- 8 W katedrze w Odrzyźnie znajduje się grób zmarłego w 1311 r. wielkiego mistrza krzyżackiego Żygimonta von Feuchtwangera, który zasiadł w historii przeniesieniem stolicy państwa zakonnego z Wenecji do Malborka.
- 9 14 września 1320 r. w Inowrocławiu rozpoczął się proces, podczas którego wyznaczeni przez papieża sędziowie rozpatrywali polskie skargi na podżoje i łupiestwo zakonu krzyżackiego. W styczniu 1321 r. uznano krzyżacką winę i nakazano zwrócić Polsce Pomorze Gdańskie oraz wypłacić odszkodowanie, ale wyrok nigdy nie został wykonany.

- 10** W lipcu 1328 r. pod Kowalem stoczono bitwę między siłami polskimi króla Władysława Łokietka, a sprzymierzonymi oddziałami krzyżacko-mazowieckimi. Zakon i Mazowianie ponieśli ciężkie straty, ale Mazowianie zachowało niezależność i ostatecznie stało się częścią Polski dopiero w 1526 r.
- 11** W 1330 r. Krzyżacy opanowali zamek biskupa kujawskiego w Radcałdzu. Mimo wieloletnich negocjacji prowadzonych przez biskupa Macieja z Górnicy, nie udało się nigdy odzyskać zagrabionych przez zakon skarbków.
- 12** 27 września 1331 r. pod Pławcami została stoczona bitwa między wojskami zakonu krzyżackiego i armią króla Polski Władysława Łokietka. Mimo niezwykle zwycięskiego przebiegu pozostała ona nierozstrzygnięta i nie zapobiegła zagarnięciu Kujaw przez Krzyżaków w 1332 r.
- 13** W 1375 r. pod Gniezkowem stoczono bitwę, w której książę kujawski Władysław Biały poraził Księcia. Stało się to przyczyną jego rezygnacji z prenkacji do tronu po Kazimierzu Wielkim. Następca Kazimierza – Ludwik Węgierski zmusił Władysława do wyjazdu z Polski.
- 14** 10 października 1410 r. odbyła się pod Koronowem bitwa będąca częścią wielkiej wojny z zakonem krzyżackim. Była ostatnią bitwą na ziemiach polskich stoczoną w klasyczny, rycerski sposób. Zakończyła się zwycięstwem Polaków i doprowadziła do podpisania i pokoju torunskiego.
- 15** W listopadzie 1454 r. król Kazimierz Jagiellończyk wydał w Nieszawie łobeczny zamek dybowskich szereg przywilejów dla rycerstwa polskiego, które ograniczyło kompetencje monarcha, a dawało uprawnienia szlachy. Były one podstawą formującej się w Polsce demokracji szlacheckiej. Sama osada w 1460 r. została przeniesiona 30 km w górę Wisły, gdzie znajduje się do dnia dzisiejszego.
- 16** 19 października 1466 r. został podpisany II pokój torunski między Polską i Litwą oraz zakonem krzyżackim. Kończył on wojnę trzynastoletnią i oddał Krzyżakom zagarnięte przez nich ziemie: Pomorze Gdańskie, ziemię chełmińską, miłkowską, a także Warmię, Żuławy i Powiśle. Do Polski powróciło też rodzinne miasto Miłokaja Kopernika – Toruń.
- 17** W Skępem znajduje się najstarsze na ziemi dobrzyńskiej sanktuarium maryjne. W 1498 r. sformowano tu zakon bernardynów, którzy przyczynili się do rozwoju kompleksu kościoła-Masztarnego.
- 18** W 1611 r. król Zygmunt III Waza nadał samostwo polubskie siostrze, Annie Władzynie. Przebudowała ona dawny zamek krzyżacki w latach 1616–1623 i zamieniła go w renesansową rezydencję.
- 19** 12 lutego 1629 r. pod Górzem wojska szwedzkie pokonały armię polską dowodzoną przez Stanisława Rewerę Polackiego. Zwycięstwo umożliwiło Szwedom wstąpienie na ziemię chełmińską i uszakoło bitych polskich dowódców.
- 20** 1 czerwca 1656 r. wojska szwedzkie rozgromiły pod Kornią armię polską dowodzoną przez Stefana Czarnieckiego. Klęska spowodowała wycofanie się Polaków z Pomorza i marsz w kierunku Warszawy.
- 21** W 1656 r. Sępólno Krajeńskie zostało odbite z rąk szwedzkiej przez wojska Stefana Czarnieckiego, w tym samym roku jednak w mieście wybuchła zaraza, w której zginęło ok. 1000 osób.
- 22** 6 listopada 1657 r. na rynku bydgoskim przed kościołem jezuitów potwierdzono i zaprzysiężono spisane wcześniej postanowienia traktatu w Wdławie. W celu uzyskania pomocy pruskiej podczas potępy szwedzkiej, Polska zwróciła się władzy lennej nad Prusami, co umożliwiło powstanie w kolejnych latach suwerennego państwa pruskiego.
- 23** 17 maja 1781 r. Jan Filip Voigt w celu zamaskowania rabunku majątku kościelnego podał się Towarzystwu św. Bartłomeja, ratusz i część zabudowań miejskich. Odbudowa trwała przez kilka lat, a do dnia dzisiejszego nie zachowały się wizerunki oryginalnych obiektów.
- 24** W okolicach Służewa, Lubicza i Chociegłowy pod Toruniem można oglądać pozostałości po wyznaczony w 1815 r. granicy między Rosją, a Prusami. Podział ten przetrwał aż do końca I wojny światowej.
- 25** Szafarnia znana z osiedla chopinowskiego należała niegdyś do rodziny Dzewanowskich. Jej przodkowie – Jan Nepomucen zmarł w 1808 r. w wyniku ran odniesionych w trakcie słynnej starzy pod Somosierrą. W latach 1824–25 gościnnie bywał tu młody Fryderyk Chopin.
- 26** W 1833 r. w Ryplinie funkcjonowała tzw. partyzantka Żalwiska, czyli tajne misje pułkownika Józefa Żalwskiego, który próbował wnieść kolejnie powstanie narodowe. Władze rosyjskie wpały na ślad konspiratorów i aresztowały ich.
- 27** 19 lutego 1863 r. podczas powstania styczniowego została stoczona pod Krzywoszlązłą bitwa między powstańcami Ludwika Mierosławskiego i oddziałami rosyjskimi. Polacy przegrali, a ich klęska przyczyniła się do upadku powstania w tym rejonie i wyjazdu Mierosławskiego za granicę.
- 28** 21 lutego 1863 r. powstańcy styczniowi dowodzeni przez Ludwika Mierosławskiego przegrali pod Nową Wsią bitwę z Rosjanami. Klęska była bezpośrednią przyczyną rezygnacji Mierosławskiego ze sprawowania urzędu dyktatora powstania.
- 29** 4 września 1879 r. na stacji kolejowej położonej na granicy między Rosją a cesarstwem niemieckim odbyło się spotkanie cara Aleksandra II Romanowa i cesarza Niemiec Wilhelma I. Od imienia cara miejscowość otrzymała nazwę Aleksandrów Graniczny, dzisiaj jest znana jako Aleksandrów Kujawski.
- 30** W 1892 r. parlament pruski przegłosował ustawę o rozwoju kolei lokalnych, w 1894 r. otwarto oficjalnie połączenie kolejki wąskotorowej Żnin – Wenega – Biskupin – Łąsowa. Linia funkcjonuje do dzisiaj i jest atrakcją turystyczną w regionie.
- 31** W dniach 14–19 sierpnia 1920 r. pod Włocławkiem rozegrały się walki będące częścią wojny polsko-bolszewickiej. Bolszewicy starali się przekroczyć linię Wisły i przerwać połączenia kolejowe z Łodzią i Warszawą. Dzięki bohaterkiej obronie wojska polskiego i mieszkańców, musieli się wycofać.
- 32** 18 sierpnia 1920 r. pod Bodnicą rozpoczęła się polska kontrofensywa przeciw wojskom bolszewickim, które weszły na Pomorze i okupowały Bodnicę. Po całonocnych walkach Polacy wyparli przeciwnika z miasta i połączyli się z armią gen. Władysława Sikorskiego.
- 33** Cichożonek oprócz ognia i uderzeń słońca jeszcze z Dwańka Prezydenta RP W 1932 r. miasto odwiedził prezydent Ignacy Mościcki, w połowie lat 30. wybudowano dla niego rezydencję wykorzystywaną przez wysoki urzędników państwowych.
- 34** W latach 1933–1934 w Biskupinie odkryto pozostałości osady z czasów kultury łubekkiej. Sprawę nagłośnił nauczyciel Waleriy Swajczek, dzięki któremu rozpoczęto wykopaliska archeologiczne. Obecnie w Biskupinie znajduje się muzeum i skansen.
- 35** W dniach od 1 do 4 września 1939 r. w Grudziądzie i okolicach trwały walki z wkraczającą do Polski armią niemiecką. W wyniku przewagi militarniej Niemców polskie wojsko wycofało się, a Grudziądz został zajęty przez Wehrmacht.
- 36** 2 września 1939 r. pod Świekatowem doszło do ciężkich starć między armią niemiecką, a 27. Dywizją Piechoty, w ramach której walczył w samej miejscowości 50. Pułk Piechoty. Niemcy wyparli Polaków i następnego dnia dokonali pacyfikacji wsi.
- 37** 3 września 1939 r. pod Mchem trwały ciężkie walki 63. torunskiego Pułku Piechoty z oddziałami XX Korpusu Niemieckiego. Polki dowódca zbawiając się ożegnienia wydał w końcu rozkaz wycofania się z pola bitwy.
- 38** 3 września 1939 r. pod miejscowością Bukowca 16. Pułk Ułanów Wielkopolskich stoczył bitwę z przeważającymi siłami niemieckimi. W wyniku ostrzału artylerii, bombardowań samolotów i natężenia czołgów, Polacy musieli się wycofać ponosząc ciężkie straty.
- 39** W klasztorze Kapucynów w Rywałdzie w dniach 25 września – 12 października 1953 r. był więziony przez władze komunistyczne prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński.
- 40** W Radzynie Chełmińskim znajdują się dobrze zachowane ruiny jednego z najpiękniejszych zamków krzyżackich na ziemiach polskich. W latach 70. rzeźbiono tam szkieł pt. „Samochadzki trampak”.

Opracowanie mapy: dr Bogusław Bogucki, Lech Narewski – Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Anna Holub – Departament Edukacji i Sportu. Logotyp edukacji regionalnej zaprojektowała Magda Roszkowska z Zespołu Szkół Plastycznych im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy.

Urząd Miejski w Bydgoszczy
Wydział Kultury, Pomocy Społecznej i Sportu
www.kujawsko-pomorskie.pl

Centrum Kultury
www.kujawsko-pomorskie.pl
ul. Wolności 10, 85-111 Bydgoszcz

MÓWIA WIEKI

OFERTA SPECJALNA DLA SZKÓŁ

Prenumerata w 2015 roku

tylko 45,60 zł (w tym 5% VAT)
zniżka 60%

Dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2015 roku i rabatowi udzielonemu przez Bellona S.A. każda szkoła (oferta dotyczy szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich wszystkich typów) może zamówić prenumeratę **Magazynu Historycznego „MÓWIA WIEKI”** ze specjalnym rabatem.

www.mowiawieki.pl

Zamówienia: BELLONA S.A., Dział Handlu, ul. Bema 87, 01-233 Warszawa, tel./fax 22 457 04 25 lub 22 457 04 20, e-mail: kolportaz@bellona.pl

PRENUMERATA INDYWIDUALNA „MÓWIA WIEKI” NA 2015 ROK!

Cena egz. w **PRENUMERACIE ROCZNEJ** tylko 7,70 zł (w tym 5% VAT).

Opłata roczna: 92,40 zł (w tym 5% VAT).

Cena egz. w **PRENUMERACIE PÓŁROCZNEJ** 8,20 zł (w tym 5% VAT).

Opłata półroczna: 49,20 zł (w tym 5% VAT).

Cena egz. w **sprzedaży detalicznej**: 9,50 zł (w tym 5% VAT).

Bliższych informacji udziela: Dział Handlu,
tel./fax 22 457 04 25 lub 22 457 04 20
e-mail: kolportaz@bellona.pl

Prenumeratę krajową oraz zagraniczną przyjmują jednostki kolportażowe RUCH SA w miejscu zamieszkania prenumeratora.

Informacji udziela RUCH SA Oddział Krajowy Dystrybucji Prasy skr. poczt. 12, 00-958 Warszawa
tel. tel 22 693 70 00, fax 22 597 46 47

Prenumerata realizowana przez Pocztcę S.A. jest prowadzona na terenie całego kraju. Przedpłaty są przyjmowane we wszystkich urzędach pocztowych w kraju oraz przez listonoszy.

www.mowiawieki.pl

DOWNIO: POWIANTOMPARME DLA ZLECENIODAWCY

nr rachunku odbiorcy	
52124059181111	
000049079146	
0000/000	
Bellona S.A.	
01-233 Warszawa	
ul. Bema 87	
kwota:	
Adres + e-mail wplacającego:	
Prenumerata „Mówia Wieki” od nr.....	
Wykazanie zgodne na przedstawienie w nich danych osobowych w celach marketingowych (później Bellona S.A. oraz Redakcja „Mówia Wieki”).	
Podpis.....	

Opłata

nazwa odbiorcy:		
Bellona S.A.		
01-233 Warszawa, ul. Bema 87		
nr rachunku odbiorcy:		
5 2 124059181111000049079146		
PLN	PLN	PLN
nr rachunku zleceniodawcy (przelew) / kwota słownie (wpłata):		
nazwa zleceniodawcy:		
tytułem:		
Prenumerata MÓWIA WIEKI od numeru.....		
Wykazanie zgodne na przedstawienie w nich danych osobowych w celach marketingowych (później Bellona S.A. oraz Redakcja „Mówia Wieki”).		
Podpis.....		

Pieczęć, data i podpis(y) zleceniodawcy	
---	--

Opłata

udzielenie dla banku odbiorcy